

Хаварівська Галина Степанівна

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

ORCID: 0000-0001-8675-3828

e-mail: galia04@ukr.net

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Розглянуто поняття правової культури, суть правової культури студентів закладів вищої освіти, її зміст, критерії та значення у формуванні громадянського суспільства. Проаналізовано останні дослідження з питань правової культури студентської молоді. Визначено основні завдання, цілі та засоби правового виховання як умови підвищення рівня правосвідомості студентів.

Ключові слова: держава; права культура; права свідомість; суспільство; студенти.

Постановка проблеми. В Україні для розвитку правової держави та розбудови громадянського суспільства важливим є формування нового, вищого рівня правосвідомості та правової культури населення. Великого значення у цьому контексті набувають правове виховання і права освіта усіх вікових категорій суспільства. Без глибоких знань прав, свобод та норм чинного законодавства еволюційний розвиток жодного суспільства просто неможливий. Для вирішення визначених завдань щодо правової освіти громадян визначальна роль відводиться закладам вищої освіти (далі – ЗВО), де викладаються основи правових знань, закладається підґрунтя формування правової культури суспільства та студентів зокрема. Правові знання і права культура мають стати обов'язковою складовою загальної підготовки випускників вищих навчальних закладів. Без усвідомлення та правильного тлумачення правових норм, які регулюють певну сферу діяльності, фахівці різних галузей не спроможні на достатньому рівні виконувати свої професійні обов'язки. Питання про права культуру студентів постає у контексті необхідності виховання населення у дусі активної участі у формуванні правопорядку і законності, забезпечення студентів правовою інформацією щодо чинного законодавства й практики його застосування, профілактики правопорушень, які скоюються на нігілістичному ґрунті та формування правової культури європейського типу, яка дасть можливість громадянам інтегруватись у європейський і світовий правовий простір для реалізації своїх приватних та публічних інтересів.

Права культура має відіграти одну з головних ролей у розбудові правової держави, адже вона тісно пов'язана з усіма елементами правової системи

формування правосвідомості громадян та новим баченням України як демократичної, незалежної та суверенної держави, усвідомленням взаємозв'язку закону і права, із визнанням пріоритету людини та громадянина в правових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема, яка пов'язана з формуванням правової культури, здавна привертала до себе увагу філософів, юристів, педагогів, психологів. Та в науці з державного управління ця тематика поки що не досліджувалась. В Україні аналізом питань правової культури займалися: В. Бабкін, Г. Балюк, Н. Бура, В. Головченко, П. Євграфов, М. Козюбра, В. Копейчиков, В. Котюк, А. Крижанівський, Є. Назаренко, Г. Неліп, Ю. Оборотов, В. Оксамитний, М. Орзіх, П. Рабінович, В. Селіванов, В. Сіренко, С. Сливка, С. Станік, В. Старенко та інші. Якщо ж аналізувати про молодь, то ролі їх правової культури присвячі праці науковців у галузі педагогіки: Л. Твердохліба (“Формування правової культури старшокласників у навчальних закладах нового типу”), М. Щербаня (“Формування правової культури студентів вищих аграрних навчальних закладів I – II рівнів акредитації”). Психологічні аспекти правової культури та правосвідомості відображені у науковій праці А. Вozович “Психологічні особливості формування правосвідомості студентів коледжів”, де відображаються теоретичні узагальнення та емпіричне дослідження правових знань, орієнтацій, настанов, окремих правових уявлень та психологічні умови формування правової свідомості в студентів коледжів. Особливого значення набувають дисертації учених-юристів – О. Дьоміної на тему “Формування правової культури студентської молоді в умовах сучасного українського суспільства” та Н. Коваленко “Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні”.

О. Дьоміна у своїй роботі визначає: теоретико-методологічні та концептуальні засади правової культури; структуру та функції правової культури студентства; загальне поняття, роль і особливості соціалізації особи, а також поняття правової соціалізації як засобу формування правової культури студентської молоді; значення правового виховання у формуванні правової культури студентів, визначаючи сутність, функції, механізм правовиховного процесу. Дисертація Н. Коваленко присвячена питанням формування правосвідомості та правової культури студентів неюридичних закладів вищої освіти, що враховує її теоретико-методологічне обґрунтування, а також визначення її особливостей та стану сучасного розвитку.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми – дослідити теоретичні питання формування правової культури студентів неюридичних спеціальностей, її суть, значення та вплив на повсякденну поведінку молоді, а також здійснити аналіз проведення правового виховання як способу підвищення рівня їх правосвідомості.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб Україна стала дійсно правовою, потрібно не тільки впровадити до законодавства відповідні норми та

створити необхідний інституційний дизайн, але й сформувати правову культуру суспільства [1]. Правова культура є частиною людської культури, сукупністю норм, юридичних інститутів, цінностей, форм і процесів, що виконують завдання щодо правової та соціальної орієнтації людей у конкретному суспільстві. Роль правової культури в житті суспільства багатогранна і дуже важлива. Правова культура – це особлива форма гармонійного розвитку людини. Через неї досягається суспільний прогрес, який має на меті створення власне правових цінностей, що збагачують особистість. У сучасному світі збільшується значення освіти як найважливішого чинника формування гармонійної особистості. На сьогодні необхідно здійснювати запобігання кризових процесів, які відбуваються у системі освіти, зростає необхідність прийняття невідкладних заходів із нормалізації й ефективності роботи освітніх установ, удосконалення відповідної нормативно-правової бази. Загалом, правову культуру можна визначити як систему поглядів, оцінок, переконань, установок щодо важливості, необхідності, соціальної цінності юридичних прав і обов'язків, які формують позитивне ставлення до права, законності, правопорядку, забезпечують соціально корисну поведінку в правовій сфері.

У правовій культурі виділяють такі складові: право, правовідносини, правосвідомість, законність і правопорядок, правова поведінка, правова соціалізація, правове мислення, правова активність, що походять із правової системи і є специфічним проявом у сфері формування та розвитку відповідної свідомості індивіда, правомірна поведінка, система правового виховання і правової освіти [2]. Оскільки суспільство складається із різноманітних соціальних груп, які мають різні особливості правової культури, зумовлені специфікою функціонування груп у суспільній системі, то можна розглядати її численні індивідуальні варіації, що зводяться до специфіки соціальної взаємодії та професійної діяльності.

Формування правосвідомості майбутніх фахівців є проблемою, що вимагає комплексного підходу до її вирішення в усіх ланках навчально-виховного процесу. Нині необхідно вирішити проблему, щоб кожен випускник закладів вищої освіти, незалежно від того, яку професію він набув, оволодів правовою культурою, чітко усвідомлював соціальну цінність права та його роль, вмів користуватися ним. Важливо виробити таку особистісну та професійну позицію студента, яка б дала змогу йому приймати компетентні самостійні рішення у будь-якій ситуації [3]. Ст. 61 Закону України “Про вищу освіту” до здобувачів вищої освіти саме і відносить студентів як осіб, зарахованих до закладу вищої освіти з метою здобуття такої освіти ступеня молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра [4].

Правова культура студентів ЗВО – це сполучення інтелектуально-вольових і морально-психологічних інтегрованих складових, які узгоджено взаємодіють та проявляються у правосвідомості, розумінні та почуттях, навиках і звичках, що регулюють власну поведінку у визначенні правомірної мети, правомірних шляхів та засобів її досягнення, справедливості,

нетерплячості до правопорушень, відповідальності, усвідомленій потребі у правовій самоосвіті [5]. До правової культури студента належить:

- повага до права й переконаність у його соціальній та особистій цінності;
- наявність певного вантажу юридичних знань;
- висока загальна культура й широка ерудиція, освіченість;
- принципово вмотивована правомірна поведінка як у навчальному закладі, так і в професійній діяльності та у повсякденному житті;
- висока громадсько-правова активність.

На сьогодні вивчення правосвідомості студентів об'єктивно вимагає комплексного використання психоаналітичного і культурологічного підходів, що дає змогу розглядати студентську молодь не тільки як особливу вікову категорію, правосвідомість якої характеризується певними психофізіологічними особливостями, але й як частину соціальної структури суспільства, наділену загальними і специфічними матеріальними й духовними потребами та інтересами, світоглядними уявленнями і переконаннями, які багато в чому визначають відмінні риси її правосвідомості. Якщо розглядати проблему правової культури осіб юнацького віку за ознаками інтелектуальної та духовної діяльності, соціалізації та індивідуалізації, соціального та вікового досвіду, то певну увагу необхідно приділити такій додатковій ознаці, як “соціальний та віковий досвід” юнацтва, а у понятті “особистість” – ознаці “соціалізація та індивідуалізація”. Завдяки використанню цих ознак можна з більшою впевненістю стверджувати про зміст словосполучення “культура особистості”, що перетворюється на поєднання “соціального та вікового досвіду” і процесів “соціалізації та індивідуалізації” [6].

Навчально-виховний процес закладів вищої освіти побудований так, що правові знання студенти отримують на різних рівнях: 1) вивчення дисципліни “Правознавство” (основи теорії та історії держави і права; галузі права) – загальний рівень правових знань, умінь і навиків; 2) під час вивчення дисциплін спеціалізації (нормативно-правових документів, які регламентують їхню майбутню професійну діяльність та якими вони будуть керуватися) – спеціальний рівень правових знань, умінь і навиків [7]. До прикладу, в Львівському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України при підготовці освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” на факультеті “Економіки та Менеджменту” для студентів першого року навчання вводиться обов’язкова дисципліна “Правова підготовка”, на старших курсах навчання вивчаються окремі галузі права: адміністративне, цивільне, господарське, трудове тощо.

Є і певні проблеми, з якими зіштовхуються студенти, вони пов’язані з соціальною професійною орієнтацією, з невдоволенням значної частини студентів майбутньою професією. Студенти відчують відсутність в українському суспільстві чіткої системи правовиховної роботи, визначення цінностей та ідеалів для виховання молоді в сучасних умовах. Це також проблеми соціально-

психологічного клімату, міжгрупового спілкування у ЗВО (незадоволеність рівнем професійної підготовки, складність працевлаштування, матеріальний стан студентства, кризовий стан суспільства, соціальна напруга) [8].

Аналізуючи правову культуру, важливо, щоб студенти самі знали свої права. За законодавством, до основних прав студентів належать: право на вибір форми навчання; право на безпечні й нешкідливі умови навчання, праці та побуту; можливість користування навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою закладу вищої освіти; право на участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, представлення своїх праць для публікацій; можливість студентського самоврядування; право на участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організація дозвілля, побуту, оздоровлення; право на участь в об'єднаннях громадян; право на моральне та матеріальне заохочення за успіхи у навчанні та активну участь у науково-дослідній роботі; захист від будь-яких форм експлуатації, зокрема фізичної та психічної; безкоштовне користування у закладах вищої освіти бібліотеками, інформаційними фондами, послугами навчальних, наукових, медичних та інших підрозділів ЗВО; право на пільговий проїзд у транспорті, а також на забезпечення гуртожитком; право на отримання стипендій, призначених юридичними та фізичними особами, які скерували їх на навчання, а також інших стипендій відповідно до законодавства. Водночас студенти зобов'язані дотримуватися законів, статусу та правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти, виконувати графік навчального процесу та вимоги навчального плану. Оскільки студенти першого курсу здебільшого ще є неповнолітніми, то тут важливим є недопущення такого явища, як булінг (цькування), тобто діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [9]. Законодавець виділяє такі загальні ознаки булінгу: систематичність діяння; наявність сторін – кривдник та потерпілий, спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, відчуття приниження, страху, тривоги, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Знання і розуміння зазначених положень чинного законодавства щодо правового регулювання поведінки студентської молоді можливе лише за умови підвищення правової культури цієї частини громадян українського суспільства. Для того, щоб знати і розумітися у своїх правах, треба бути всебічно розвинутою людиною, володіти необхідним рівнем правової культури та правосвідомості, а

її формування у студентів можливе за умови здійснення загальногромадянського виховання, зокрема й правового.

Засвоєння основ правознавства в навчальному процесі постає одним із оптимальних шляхів формування в молоді правової свідомості та правової поведінки. Саме школа та заклади вищої освіти спроможні певною мірою формувати в молоді правову культуру, чітке розуміння власних прав і свобод, обов'язків перед суспільством і окремою людиною. З метою надання більш глибоких правових знань ЗВО з неюридичними спеціальностями необхідно вводити такі спецкурси: “Правова культура”, “Правова освіта студентів”, “Правове виховання” тощо.

Критеріями оцінки рівня сформованості правосвідомості і правової культури студентів на сьогодні є: ступінь правової інформованості, готовності застосовувати правові знання на практиці; ступінь ціннісно-правової спрямованості особи, готовності до соціально корисної поведінки; ступінь сприйняття суті закону як морально значимої для себе цінності; ступінь сформованості правових навиків і вмінь, правомірної поведінки, соціально-правової активності студента.

На думку О. Чебикіна, В. Булгакової, у монографії “Психологічні основи правової культури та умови її корегування” зазначено, що для особи з високим рівнем правової культури мають бути характерними такі ознаки, як: здатність аналізувати ситуації, здатність до осмислених висновків, інтелектуальність, культурність; спокійність, зрілість, упевненість, емоційна стійкість; серйозність, стриманість, розважливість; витриманість, рішучість, відповідальність, готовність до дії, ґрунтовність, наполегливість у досягненні мети, соціальна нормативність; зорієнтованість у практичних обставинах, реалістичність, орієнтованість на реальність, на загальноприйнятні норми; схильність до підтримки встановлених понять, норм, принципів, традицій; орієнтованість на соціальне схвалення; дисциплінованість, точність у виконанні соціальних вимог, контрольованість емоцій, схильність до опікування своєю репутацією [10]. Автори монографії у проведеному ними емпіричному дослідженні виділяють три підгрупи осіб юнацького віку, у яких значення інтегрального показника правової культури фіксується на високому (26%), середньому (60%) та низькому (14%) рівнях. Більшість досліджуваних, незалежно від року навчання у навчальному закладі, характеризується середнім рівнем правової культури.

Залежно від ставлення українських студентів до сучасного правового життя суспільства, можна виділити такі види деформації їх правової свідомості: правовий нігілізм, який виражається у негативному ставленні до права як до соціального регулятора і, як наслідок, у негативному (заперечному) ставленні до функціонування різних елементів правової системи суспільства; правову індиферентність, яка характеризується пасивним некритичним сприйняттям правової дійсності, її небажанням чи нездатністю через певні об'єктивні і суб'єктивні причини адаптуватися до існуючого соціально-правового життя;

правовий інфантилізм, що виражається у прогалинах правових знань і нездатності передбачати всі правові наслідки здійснених протиправних діянь [11].

Правове навчання, формування правової культури студентів – майбутніх фахівців – є важливим державним завданням. Велику відповідальність несуть освітні установи усіх рівнів за формування дієздатних фахівців, їх соціально-правову готовність до життєдіяльності у громадянському суспільстві. Навчання у ЗВО формує у майбутнього фахівця пізнавальне ставлення до правових цінностей, почуття поваги до закону, переконаність у необхідності й соціальної значимості зміцнення правової основи державного й громадського життя. Своєю чергою, зазначене є передумовою подальшого розвитку в студентів потреби дотримуватись, виконувати і використовувати правові норми, необхідною умовою формування ціннісно-правової орієнтації на правомірну соціально значиму поведінку [12].

Формування правової культури студентів можна розглядати, зважаючи на зміст і конкретні особливості правової культури університетського колективу й за допомогою з'ясування послідовності впливу правових культурних цінностей на правосвідомість і поведінку студентів у правових відносинах і правовій діяльності. До колективів ЗВО студенти долучаються із вже частково сформованою під впливом родини, школи, неформального спілкування правовою культурою. У процесі подальшої соціалізації студенти все більше долучаються до базової правової культури суспільства, засвоюють конкретно визначені норми й цінності та набувають визначене ціннісно-правове орієнтування. Включення студентів у правову культуру колективу може відбуватися у двох напрямках: по-перше, у навчально-виховному процесі, де вони отримують інформацію про право і правові відносини; по-друге, шляхом особистої участі в соціально-правовій діяльності колективу.

Ігнорування закону свідчить про відсутність належної правової культури, водночас, про відсутність належного правового виховання сучасної студентської молоді. Необхідність правового виховання молоді зумовлюється низкою чинників: по-перше, неповнолітні і молоді члени суспільства перебувають на стадії переходу до соціальної зрілості, до самостійного життя, до здійснення соціальних функцій у повному обсязі; по-друге, в їх поведінці з'являються вікові особливості інтелекту, волі, емоцій тощо. Саме ці особливості й зумовлюють, зокрема, недостатнє вміння визначати істинне значення певного факту, дати правильну оцінку прикладу, який спостерігається, протистояти негативному прикладу мікросередовища, зумовлюють необхідність правового виховання молодого покоління у дусі поваги до закону.

Завдяки правовому вихованню громадянин адаптується до тих норм, цінностей, що існують у соціумі, набуває таких соціальних якостей, які необхідні людині для входження в суспільство як певну правову систему. Правове виховання сприяє формуванню такої національної правової культури, яку можна визначити як ціннісно-нормативну систему, орієнтовану на ідеали права,

гуманізму і демократії, яка схвалюється більшістю населення в суспільстві, відповідає прагненню українського народу досягти всебічного розвитку кожної особистості, кожної нації, що мешкають в Україні, забезпеченню миру і добробуту кожної сім'ї. Інтегральним показником взаємодії правового виховання і правової культури на рівні суб'єкта права є права вихованість, яка і безпосередньо впливає на якість правової діяльності [13]. Обов'язковим елементом правового виховання молоді є демонстрація їм прикладів неухильного дотримання вимог законів у повсякденному житті, зокрема у сім'ї, навчальному закладі, в організації, у побутовій сфері. Найважливішими завданнями правового виховання студентів в умовах сучасного ЗВО, на нашу думку, є: 1) виховання високої громадянськості, формування гуманістичного світогляду; 2) формування свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством та державою; 3) формування значної поваги до законів і правил людського співжиття; 4) формування високої правосвідомості та правової культури; 5) формування готовності дотримуватися і виконувати закони та вимоги Конституції України.

До основних цілей правового виховання належать: набуття основ правових знань про основні принципи правової держави, шляхи її розбудови, взаємозв'язки і взаємодію права та моралі, політики, економіки; вивчення основ державного устрою України, її демократичного і політичного режиму, компетенції Президента України, законодавчої, виконавчої гілок влади, судових та правоохоронних органів; розширення уявлень про державу, галузі та джерела права, державний і національний суверенітет; профілактика правопорушень шляхом формування активної громадянської позиції, нетерпимості до будь-яких правопорушень; практичне засвоєння змісту і суті основних новел чинного законодавства.

Засобами правового виховання є: правова пропаганда (лекції, бесіди, консультації; видання популярних книг, брошур); проведення круглих столів; виступи у пресі, на радіо та телебаченні; відповіді на запитання слухачів і читачів, тобто певний "юридичний всеобуч"; правове навчання або правова освіта (передача та засвоєння професійних знань у ЗВО); викладання основ права на різних курсах, зборах; юридична практика, повсякденний досвід (участь у судових процесах як позивач, відповідач, потерпілий, народний засідатель, присяжний); укладання різних угод, користування послугами адвоката, правоохоронна діяльність; самоосвіта (власне засвоєння та осмислення правових явищ, оточуючої правової реальності, самостійне вивчення законодавства, наукової літератури, спілкування з оточуючими) [14]. У пропаганді правових знань студентів традиційно основними засобами правового виховання визначались і визначаються на сьогодні преса, телебачення, Інтернет, радіомовлення, література, мистецтво, кіно, засоби наочної пропаганди та агітації тощо. Необхідно констатувати, що серед вказаних засобів правового виховання у студентської молоді превалює інтерес до телебачення та Інтернету.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, правова культура є багатозначною характеристикою одного із найважливіших аспектів життя суспільства, невід’ємною складовою його загальної культури, яка містить правові цінності та норми в правовій сфері суспільного життя. Без сумніву, студентська молодь повинна мати високий рівень правової культури, бути обізнаною у законодавстві, знати свої права й обов’язки, а також механізм їх забезпечення, адже незабаром вона поповнить ряди національної еліти та прямо чи опосередковано впливатиме на процес державотворення в Україні, від її вибору значною мірою залежатиме, чи буде Україна дійсно демократичною, соціальною, правовою державою.

Правове виховання повинно бути регулятором поведінки, важливим каналом засвоєння колективного досвіду суспільства та напрямом подальших наукових досліджень. Підліток чи юнак, які наділені достатньою правовою культурою, можуть у певній ситуації намітити і реалізувати правильну лінію поведінки, незважаючи на недостатній життєвий досвід. Отже, вимога знати, поважати і виконувати закони належить до переліку першочергових у вихованні молоді для того, щоб перетворити повагу до права, закону в особисте переконання кожного молодого члена суспільства.

Правове навчання і виховання повинні сприяти становленню особистості студента, який би не тільки володів певною сумою правових знань, вмінь і навиків, але й був громадянсько активним, здатним “включатись” у демократичні процеси в Україні. Саме соціально-правова активність студентів є ознакою і критерієм ефективності правового виховання й, водночас, найважливішим елементом правової культури.

Список використаної літератури

1. Коваленко І. П. Формування правової культури майбутніх тележурналістів в умовах становлення ринкових відносин // Вісник Харківської державної академії культури. 2015. Вип. 47. С. 150—156. (Серія: Соціальні комунікації).
2. Чебикін О. Я., Булгакова В. О. Психологічні основи правової культури та умови її корегування : [монографія]. Одеса, 2019. 162 с.
3. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. юрид. н. : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень”. Київ, 2009. 21 с.
4. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 25.10.2019).
5. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні... 21 с.
6. Чебикін О. Я., Булгакова В. О. Психологічні основи правової культури та умови її корегування... 162 с.
7. Чернета С. Ю., Дурманенко О. Л. Формування правової культури студентської молоді: соціально-педагогічний аспект. URL : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10008/3/Chernet.pdf> (дата звернення: 25.10.2019).
8. Дьоміна О. С. Формування правової культури студентської молоді в умовах сучасного українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. юрид.

н. : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень”. Київ, 2007. 32 с.

9. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25.10.2019).

10. Чебикін О. Я., Булгакова В. О. Психологічні основи правової культури та умови її корегування... 162 с.

11. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні... 21 с.

12. Гусенко А. А. Поняття та сутність правової культури студентів // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”. 2016. Т. 270. Вип. 258. С. 27—30. (Серія : Педагогіка).

13. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2013. 440 с.

14. Нагорняк С. В. Правовиховна діяльність як елемент правового виховання // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2018. Вип. 151(1). С. 108—111. (Серія: Педагогічні науки).

Статтю подано: 25.11.2019

Статтю схвалено: 11.12.2019

Khavarivska Halyna Stepanivna

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor of European Integration and Law Department of Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

ORCID: 0000-0001-8675-3828

e-mail: galia04@ukr.net

THEORETICAL ASPECTS OF FORMING LEGAL CULTURE OF STUDENTS AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

Problem setting. The article considers the concept of legal culture, which is a part of human culture, a set of rules, judicial institutions, values, forms and processes that fulfil the task of legal and social orientation of people in a particular society. It is specified that legal knowledge and legal culture should be a necessary component of general training of graduates of higher educational institutions, as experts in different spheres are unable to perform their professional obligations sufficiently without the knowledge, awareness and correct interpretation of legal norms. The legal culture role is enhanced in terms of active participation of the population in the formation of law and order, providing students with legal information on the legislation in power and practice of its application, prevention of crimes committed on a nihilistic basis, as well as formation of European type legal culture that will enable citizens to integrate into the European and world legal framework for the implementation of their private and public interests.

Recent research and publications analysis. Recent research of the legal culture of students, namely, the papers of A. Vozovych, A. Husenko, O. Diomina, N. Kovalenko, monograph by O. Chebykina, V. Bulhakov “Psykhologichni osnovy pravovoi kultury ta umovy yii korehuvannia” (2019) et al. are analysed.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. The study of theoretical issues of forming the legal culture of students of non-judicial specialities, its essence, meaning and influence on the daily behaviour of young people, as well as the analysis of legal education conduct as a way of raising the legal awareness level needs to be carried out.

Paper main body. It is found that legal culture of a student includes the following: respect for the rights and conviction in its social and personal value; availability of certain legal background; high level of general culture, erudition and education; principled and motivated compliance with the law both in educational institution and professional activity, as well as in everyday life; high social and legal activity. The basic rights and duties of students of higher educational institutions, the specifics of their legal culture and consciousness formation depending on age, intellectual and psychological characteristics are reviewed. The necessity for deepening the legal knowledge of students of higher educational institutions with non-judicial specialities and the introduction of special courses, in particular, “Legal Culture” and “Legal Education of Students” are defined. It is considered that the criteria for evaluating the level of formation of students’ legal awareness and legal culture are as follows: the degree of legal awareness, readiness to apply legal knowledge in practice; the degree of value and legal orientation of a person, willingness for socially useful behaviour; the degree of perception of the essence of law as a moral value; the degree of formation of legal skills and abilities, compliance with the law, social and legal activity of a student. It is established that depending on the attitude of Ukrainian students to the modern legal life of society, the following types of deformation of their legal awareness can be distinguished: 1) legal nihilism; 2) legal indifference; 3) legal infantilism. It is established that in order to increase the level of legal culture, it is necessary to carry out legal education of students by the following means: legal propaganda; holding roundtable discussion; appearances in the press, radio and television; answers to questions from listeners and readers, a kind of “legal universal education”; teaching the basics of law for students of different courses; legal practice, everyday experience; conclusion of various contracts, use of lawyer services, law enforcement activity; self-education.

Conclusions and perspectives for further research. It is established that students who have sufficient level of legal culture are able to find and implement the right line of conduct in a certain situation, despite lacking life experience, therefore, the requirement to know, respect and enforce the laws is the number one priority in the education of young people, in order to transform respect for the law into the personal conviction of each young member of society. Legal education should contribute to the development of the personality of a student, who does not only possess the complete legal knowledge and skills but is also social-minded, able to integrate into democratic processes of our country as well. It is the social and legal activity of students that is the peculiarity and criterion of the effectiveness of legal education and at the same time the most crucial element of the legal culture.

Key words: state; legal culture; legal awareness; society; students.

References

1. Kovalenko, I. P. (2015). Formuvannya pravovoi kultury maibutnikh telezhurnalistiv v umovakh stanovlennia rynkovykh vidnosyn. *Kharkiv State Academy of Culture*, Issue 47, pp. 150-156 [in Ukrainian].
2. Chebykin, O. Ya., Bulhakova, V. O. (2019). *Psykhologichni osnovy pravovoi kultury ta umovy yii korehuvannia*. Odesa. 162 p. [in Ukrainian].

3. Kovalenko, N. Yu. (2009). *Formuvannia pravosvidomosti i pravovoi kultury studentiv v Ukraini*. (Expert abstracted of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
4. Pro vyshchu osvitu. № 1556-VII. (2014) [in Ukrainian].
5. Kovalenko, N. Yu. (2009). *Formuvannia pravosvidomosti i pravovoi kultury studentiv v Ukraini...*
6. Chebykin, O. Ya., Bulhakova, V. O. (2019). *Psykhologichni osnovy pravovoi kultury ta umovy yii korehuvannia...* 162 p.
7. Cherneta, S. Yu., Durmanenko, O. L. *Formuvannia pravovoi kultury studentskoi molodi: sotsialno-pedahohichni aspekt*. URL : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10008/3/Chernet.pdf> [in Ukrainian].
8. Diomina, O. S. (2007). *Formuvannia pravovoi kultury studentskoi molodi v umovakh suchasnoho ukrainskoho suspilstva*. (Expert abstracted of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
9. Pro osvitu. № 2145-VIII. (2017) [in Ukrainian].
10. Chebykin, O. Ya., Bulhakova, V. O. (2019). *Psykhologichni osnovy pravovoi kultury ta umovy yii korehuvannia...* 162 p.
11. Kovalenko, N. Yu. (2009). *Formuvannia pravosvidomosti i pravovoi kultury studentiv v Ukraini...*
12. Husenko, A. A. (2016). Poniattia ta sutnist pravovoi kultury studentiv. *Scientific Works of the Petro Mohyla Black Sea National University of Kyiv Mohyla Academy Complex*, Issue 258, Vol. 270, pp. 27-30 [in Ukrainian].
13. Hetman, A. P., Herasina, L. M., Danylian, O. H. et. al. & Tatsii, V. Ya., Hetman, A. P., Danylian, O. H. (Eds.). (2013). *Pravove vykhovannia v suchasni Ukraini*. Karkiv: Pravo. 440 p. [in Ukrainian].
14. Nahorniak, S. V. (2018). Pravovykhovna diialnist yak element pravovoho vykhovannia. *Chernihiv National Pedagogical University*, Issue 151(1), pp. 108-111 [in Ukrainian].

Paper submitted: 25.11.2019

Paper accepted: 11.12.2019

Цитування: Хаварівська Г. С. Теоретичні аспекти формування правової культури студентів закладів вищої освіти в Україні // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 4(61) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 13—24. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198491>).

Citation: Kavariivska, H. S. (2019). Theoretical aspects of forming legal culture of students at higher educational institutions in Ukraine. *Efficiency of Public Administration*, Issue 4(61), pp. 13-24. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198491>).